

Politiska system

Politiska system

för -nackdelar i olika politiska system

Instuderingsfrågor samhällskunskap prov 1

Vad är detta?

Regeringsformen – reglerar hur landet ska styras.

Där står det att Sverige är en demokrati.

I alla typer av samhällen finns det maktordningar/hierarki.

- Den/de som bestämmer
- De som hjälper den som bestämmer
- De som genomför det som bestämts
- "vanligt folk"

Skillnaden mellan hierarkin i en demokrati och en diktatur.

I en **diktatur** - en person eller liten grupp har all makt.

I en **demokrati** - de som bestämmer är beroende av folket.

I demokrati - det är inte "folket som bestämmer", utan folket kan endast välja makthavare som sedan gör besluten.

Demos (folket) + kratos (styre) = Demokrati (folkstyre).

Tänk: Bygga ett eget land, bygga en demokrati, folkstyre. Då kommer några viktiga följdfrågor.

Demos: Vilka ingår i folket?

- Vissa kommer exkluderas från rätten att bestämma, tex pga ålder eller fängelsestraff.
- Vissa frågor bestäms på en mer lokal nivå, hela landet har inte nåt att säga till om.
Vart ska gränsen gå?

Kratos: Hur ska styret utövas?

- Direktdemokrati med massa folkomröstningar, eller representanter? Är vi 10 miljoner passar det kanske bättre med representanter, och direktdemokrati ifall vi är 20 pers i landet.

Hur långt ska styret sträcka sig?

- En avvägning mellan majoritetens rätt att styra kontra minoritetens rätt till grundläggande skydd. Majoritetsbeslut är bara giltigt ifall det inte strider mot individens rättigheter.

På vilka områden ska folket styra?

- Gränsen mellan privat och offentligt.
- I många delstater i USA är det "lagligt" att röka cannabis, för att du får göra vad du vill med din kropp, medan det inte är upp till dig själv i Sverige.
- Medans här i Sverige får kvinnor själva bestämma om de vill göra abort, medans i USA är det i stora delar staten som tar de besluten.

Demokrati handlar inte bara om att "folket styr" utan det kommer även med en hel del följdfrågor.

Vad kännetecknar en demokrati?

- Regelbundna politiska val och pluralism
 - Flera olika valmöjligheter av kandidater och partier.
- Allmän och lika rösträtt
 - Rösträtten ska gälla alla över en viss ålder, eller som uppfyller alla kraven.
 - Viktigaste är att alla röstar väger lika tungt. (rika mer värt än fattiga etc)
- Valhemlighet
 - Ingen får tvinga er att tala om vad ni röstar, att berätta sin åsikt.
- Fri opinionsbildning
 - Man har däremot fri opinionsbildning. Man får själv tala om sin åsikt och försöka rekrytera eller starta föreningar.
- Majoritetsprincipen
 - Majoriteten bestämmer alltid i en demokrati, majoritetens beslut ska gälla om inte majoritetens beslut går emot mänskliga rättigheter.
- Rättssäkerhet
 - Alla är lika inför lagen, alla har rätt till en rätt prövning.

Två typer av demokratiutövning - direktdemokrati och representativ demokrati

Direktdemokrati

1. Folkomröstningar i stora och små frågor
2. Politikerna ser till så att folkets beslut genomförs

Representativ demokrati

1. Folket röstar på partier. I partierna finns politiker som representerar väljarna
2. Politikerna fattar beslut om frågor med stöd av sin partipolitik. De som har flest röster får bestämma mest.
3. Politikernas beslut genomförs

Diskutera:

Vilka fördelar och nackdelar finns med direktdemokratin och den representativa demokratin?

Borde vi använda digitaliseringen till att gå mot en mer direktdemokratisk riktning?
(folkomröstningar på nätet? Bank-id?)

Vilka fördelar och nackdelar har de två formerna av demokrati?

Direktdemokrati

Fördelar:

- Folkets röst gäller
- Direkt inflytande

Nackdelar:

- Valtrötthet leder till att bara några röstar
- Ställer höga krav på individen att "hånga med"

Representativ demokrati

Fördelar:

- Individen behöver inte vara insatt i allt.

Nackdelar:

- Individens förlorar insynen i beslutsfattandet
- Trögt system

Vad kännetecknar en diktatur?

- Envælde/enpartivælde
- Begränsad rösträtt
- Kontroll och övervakning av röstning
- Ej fri opinionsbildning - riskerar fängelsestraff om du yttrar åsikter
- Censur och kontroll över massmedier - Politisk censur handlar om att politiker i förväg bestämmer vad man får skriva i tidningarna.
- Kontroll över rättsapparaten - Enskilda makthavare bestämmer över domstolarna och hur dom ska döma.

Vad finns det för fördelar med diktaturer?

- handlingskraft?
- kan verka enande?
- snabba och tydliga beslut under krig/pandemi
 - behöver inte gå igenom arbetsprocess exempelvis
- ansvarsutkrävande - man vet ofta vem som är ansvarande när det går bra eller dåligt för landet, i Sverige exempelvis vet vi inte då det är många som är med och styr Sverige.
- folkgemenskap
- diktatorn har ju möjligheter att få med sig folket, göra folket nöjda, ifall de har pengar att dela med sig av sina rikedomar.

Hur väljs statsministern och regeringen?

Folket röstar fram ledamöter till riksdagen.

Talmannen föreslår en statsministerkandidat, väljs utifrån den som har bäst förutsättningar för att bilda en regering.

Riksdagen ska sedan rösta, och då godkänns kandidaten genom att *inte* majoriteten röstar *mot* förslaget. (Negativ majoritet, varför?) För att man ska kunna bilda minoritetsregeringar.

Viktigast: Det är riksdagen som ska godkänna statsministern

Statsministern har utnämna makten i Sverige, han plockar och bildar sin regering. Han har alltså mycket makt, de han väljer behöver inte godkännas av riksdagen.

De demokratiska statsorganen

4 pelare:

- **Domstolar** - dömande makten se till att lagarna följs. Behöver inte känna till så djupgående, bara att vi har allmänna domstolar i Sverige, att det är en viktig del av vår stat.
- Folkrepresentation - Riksdag, parlament, senat osv
- Statschef - president eller monark
- Regering - som styr

Vem leder riksdagens arbete?

Leds av Talmannen (Andreas Norlen)

Har det högsta ämbetet, högsta politiska posten, som man kan ha i Sverige.

Ger oss en rangordning:

1. **Statschefen** (Kungen) - chef för hela staten Sverige, på papper.
2. **Talmannen** - folkets makt samlas i riksdagen, talmannen representerar folket, talmannen
Har tre uppgifter:
 - Föreslå riksdagen ny statsminister
 - Att leda riksdagens (särskilt kammarens) arbete
 - Att representera Sveriges riksdag
3. **Regeringschefen** (statsminister)

Riksdagsledamotens roll

- Representera folket
- Representera sitt parti
- Representera sitt geografiska område (varje riksdagsledamot representerar sin del av Sverige)
- Rösta i enlighet med sitt samvete?
 - Det händer att ledamöter röstar emot sitt eget parti.

Riksdagens huvuduppgifter

1. Lagstiftningsmakt
2. Finansmakt
3. Kontrollmakt

1. Lagstiftningsmakt

Riksdagen stiftar ensamt lagar i Sverige

Röstar om lagförslag men kan också lägga egna lagförslag.

Oftast: man röstar om förslag från regeringen - de viktiga förslagen.

Dessa *propositioner* blir sedan nya lagar.

Sedan kan även enskilda riksdagsledamöter skriva lagförslag - *motioner*.

Varför gör ledamöterna detta? Det går ju sällan igenom.

De vill väcka debatt, de vill lyfta viktiga frågor.

2. Finansmakt

Regeringen lägger fram förslag

Riksdagen beslutar om statens budget.

Den 20 september ska regeringen lägga fram sin budgetproposition för nästkommande år, och ändringar kan göras senast den 15 april. Det kallas den ekonomiska vårpropositionen.

Riksdagen har finansmakten - makten att besluta om statens m' budge.t

3. Kontrollmakt

De har några verktyg för att kontrollera regeringen, att de sköter sitt arbete.

- **Misstroendeförklaring** - "Vi har inte förtroende för dig", mot en enskild minister, då måste ministern avgå. En riksdagsledamot eller ett helt parti säger att de inte har

förtroende för en enskild minister eller statsminister, och då måste regeringen rösta om detta.

- Röstar riksdagen misstroende mot en statsminister, måste hela regeringen avgå/statsministern utlyser nyval.
- **Konstitutionsutskottet (KU)**
 - Kontrollerar så att regeringen följer lagarna och riksdagsbeslut
- **Interpellationer och frågor**
 - En riksdagsledamot vill veta vad en minister gjort eller ska göra inom en viss fråga/ärende. Då måste denna minister komma och svara på frågor, kallas interpellationer. Riksdagen granskar regeringen

Utskotten

Det huvudsakliga riksdagsarbetet sker inte i stora kammaren, utan i utskott, specialiserade grupper.

Partigrupperna

Träffas minst en gång i veckan

De olika experterna måste komma tillbaka till sina partier, för att säga hur de ska rösta i de olika utskotten tex.

Regeringen

Den verkställande makten

Regeringen är statsministern och alla andra ministrar.

Statschef och regeringschef

Vi har i Sverige en statschef som är helt opolitisk

Fördelar och nackdelar med att ha den här typen av uppdelning

Fördel:

Enande faktor, kungen, pga opolitisk. Kungen gör reklam giggen etc, ansiktet utåt, behöver inte göras av statsministern.

Olika typer av regeringar

- Enpartiregeringar - bara ett parti
- Koalitionsregeringar - minst två partier bildar regeringar, (nu har vi det tex)
- Majoritetsregering - partierna som ministrarna kommer ifrån har stöd av majoriteten av riksdagen.
- Minoritetsregering - partierna har inte stöd av majoriteten i riksdagen
- (Expeditionsregeringar och samlingsregeringar)

Idag: Minoritetsregering i koalition (två partier med minoritets röster i riksdagen)

Det bästa: Majoritetsregering i enparti

Vilka är regeringen ?

Statsråd (minister, samma sak)

Brukar vara ca 20 st, men statsministern väljer själv hur många.

Alla statsråd tillhör ett **departement**

Tex, finansministern, chef över finansdepartementet

Statsministern utgör sitt statsråd, ministrar, som alla har ansvar för olika områden

Regeringens uppgift

Vägställa, genomföra, riksdagens beslut.

Chef över förvaltningen (alla *myndigheter*: CSN, Skatteverket, polisen, försvarsmakten etc), utnämner myndighetschefer.

Förslag till nya lagar, att styra ett land handlar om att ge förslag på hur landet ska fungera (ge propositioner)

Även lämna förslag till budget (budgetpropositionen), vad ska pengarna gå till etc. Sy ihop den ekonomiska politiken.

Kort sagt: Göra som riksdagen säger, och föreslå saker till riksdagen, lite som en cykel.

Det politiska systemet

- Demokrati (Sverige är också en demokrati)
- Republik (Sverige konstitutionell monarki)
- Maktdelningsprincipen (Sverige folksuveränitetsprincip)
- Presidentialism (Sverige parlamentarism)
- Federation (Sverige enhetsstat)
- Kongress, tvåkammarssystem (Sverige Riksdag, enkammarssystem)
- Majoritetsval i enmansvalkretsar (Proportionella val flermansvalkretsar)

Det Sverige och USA har gemensamt är att de är demokratier båda två, men lite på olika sätt. USA, maktdelningsprincipen, de har en grundlag som är som ett ramverk.

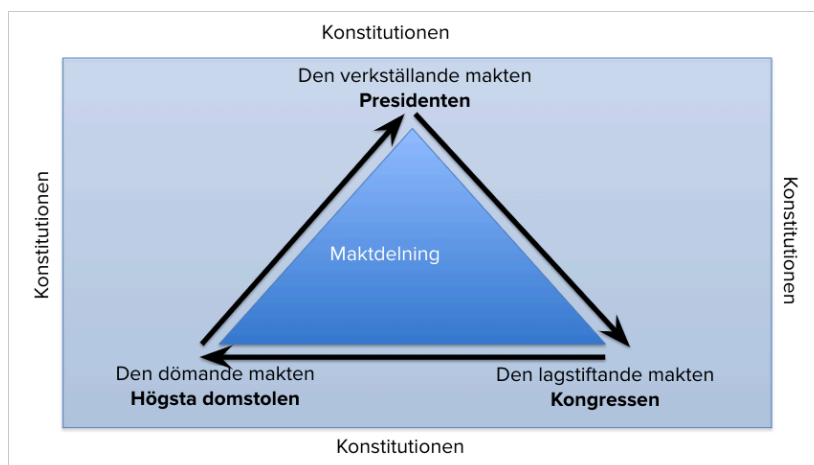
I USA tillämpar man maktdelning, (kongressen, den högsta domstolen och presidenten) de måste vara överens för att en lag ska gå igenom.

Exempel:

Om kongressen har stiftat en ny lag kan presidenten tacka nej och då blir det ingen lag, eller om presidenten säger ja men den högsta domstolen säger nej, så kommer lagen inte heller gå igenom.

Varför har man det så? Vad är anledningen till maktdelningen?

Tanken om att det är det bästa skyddet mot diktatur. Om man skulle ha en galning som president skulle både kongressen och högsta domstolen kunna gå emot.

Konstitutionen är USA:s grundlag. Den gäller i alla delstater Sverige har förstås också en lagstiftande, en verkställande och en dömande makt, men eftersom vi vårt system bygger på folksuveränitetsprincipen bestämmer folkförsamlingen (riksdagen) över de andra två. I Sverige kan inte regeringen eller domstolen stoppa en lag som klubbats igenom i riksdagen.

Kort historisk bakgrund

Det federala systemet växte fram efter att Nordamerikas kolonisering 13 delstater växte fram med lokala makthavare Självständiga med egna valutor, tullar, lagar osv. Problem? Under 1800-talet försökte man skapa nationell samhörighet – medborgerlig nationalism med koppling till självständighetskriget och konstitutionen.

Federalt system = flera olika stater i staten kan man säga. Ett förbund av olika stater som har delvis gemensamma lagar. Tyskland har ett liknande system, där kallas delstaterna “förbundsländer”.

Konstitutionen

- Trädde i kraft 1789 – världens äldsta ännu gällande grundlag
- Skrevs lite som en religiös text. Skaparna har fått närmast ”gudomlig” status.
- Den amerikanska drömmen
- Liberala idéer och tankar om frihet och maktindelning
- Går inte att göra ändringar.
- Istället har man gjort ett flertal olika ”tillägg” till konstitutionen.

Ingenting försvinner - allt finns kvar!

- Tillägg från 1919 förbjöd man tillverkning och förtäring av alkohol.
- År 1933 kom ett nytt tillägg där man konstaterade att det gamla tillägget inte längre gällde.
- Dödsstraff är förbjudet enligt ett tillägg och beskrivs som grymt och ovanligt.
- Senare tillägg ger nya direktiv.

Delstaternas ställning i federationen

- Delstaterna har starkt ställning och suveränitet enligt konstitutionen.
- För att den federala staten ska kunna utöva makt måste detta uttryckligen nämnas i konstitutionen. Uttrycks det inte tydligt i konstitutionen är det fritt fram att göra det.

Valsystemet

Federal nivå:

- Presidentval
- Mellanårsval till kongressen (deras riksdag)

Delstatsnivå och ner till lokal nivå:

- Olika i olika delstater - generellt sett många val jämfört med Sverige
- Guvernörsväl
- På lokal “kommunal” (county) nivå: Val av sheriff, skolchef osv.

Sverige: Vart fjärde år till riksdag, kommun, landsting, vart femte år till EU. (De som är medlemmar i svenska kyrkan röstar i kyrkovalet)

Vem får rösta i USA?

- "Alla" medborgare som är minst 18 år
- Vissa undantag tex för dömda brottslingar
- Delstaterna avgör hur röstningen ska gå till, kan tex. kräva särskild legitimation och registrering.
- Finns det myndigheter i USA som med mening gör det svårt för vissa grupper att rösta i USA, exempelvis minoritetsgrupper som svarta i Florida?

Jämför med Sverige, ungefär 80-90% som röstar. Vi har en valmyndighet som gör det väldigt lätt för oss att rösta.

Diskutera

- Borde vi ha fler begränsningar i Sverige, till exempel dömda brottslingar?

Nej, vi anser att alla borde ha samma rättigheter. Vi tycker inte att ens rättigheter ska tas ifrån en som i USA. Då skulle det istället finnas risk för att systemet utnyttjas. I Sverige hade det nog inte kunnat påverka på samma sätt som i USA (eftersom det har större inverkan på omvärldens politik) men det är fortfarande avgörande röster som är viktiga.

- Vad tror ni att skillnaderna i valdeltagande beror på?

Skillnaderna beror på att man har så många val i USA jämfört med Sverige. I USA kan man välja mellan fler partier men eftersom valsyste­met ser ut som det gör så kommer endast de stora partierna att gynnas. Om man inte håller med någon utav dessa två alternativ kanske man står över att rösta.

- Borde vi ha fler val på lokal nivå i Sverige? T.ex. val av polischef, skolchef eller folkomröstningar i fler frågor? Fördelar och nackdelar?

Vi anser inte att man borde ha flera val på lokal nivå i Sverige eftersom det troligtvis skulle trötta ut medborgarnas vilja att rösta. Alla åsikter är någorlunda representerade i de olika partierna då de går in i varandra och eftersom riksdagen består av flera partier.

USA - Valsystemet

Majoritetsval (sve. proportionella val)

- The winner takes it all
- Gynnar stora partier

Majoritetsvalsyste­met:

Leder till ett tvåpartisystem

USA har inte tvåpartisystem, men deras majoritetsvalsyste­met *leder* till ett tvåpartisystem.

Exempel: Sverige byter till ett majoritetsval 2022.

Hade bara funnits Sverigedemokraterna och Moderaterna

Nackdel med detta system: Många struntar i att rösta för att de inte gillar något av de partier som presenteras, eller väljer det man tycker är *minst dåligt*.

Amerikanska valet

Man räknar inte röster, man räknar elektor­er.

Olika många i varje stat, tex Arizona 11 st, California 55 st. Man ska komma upp i 270 röster för att vinna presidentvalet

Det är som att man samlar poäng

40 av USAs 50 stater är redan säkrade på förhand, man vet vilka som kommer vinna i dessa stater.

Storstadsområdena avgör

För och nackdelar med olika valsystem.

	Proportionella valsystem	Majoritetsvalsystem
Fördelar	Alla röster spelar roll (så länge de läggs på ett parti som får 4%, i Sverige), lättare för väljaren att få göra sin röst hörd. Ökad pluralism? fler alternativ för väljarna Små partier får representation	Starka och effektiva regeringar Lätt att veta vem som är din politisk representant - Väldigt tydligt vilka som är vår politiska representant, vi vet vem vi ska kräva ansvar från.
Nackdelar	Svårt att veta vem som är "din" representant - otydligare ansvarsutskärvning. - vi vet inte vem vi ska kräva ansvar hos. Vem har tagit beslutet, svårt för oss att veta. Mindre effektiva regeringar vid svåra parlamentariska lägen.	En kandidat få en minoritet av rösterna men ändå vinna presidentvalet. Tex: Trump hade 3 milj. färre röster än Clinton, men vann elektorssystemet så vann presidentvalet. En tänkbar fördelning inom en valkrets: 49% vs 51% - betyder att 49% inte får sin röst hörd. Svårt för små partier att komma fram.

Presidentvalet

- Presidentvalet är ett indirekt val - man röstar på elektorer = representanter som lovar att rösta på en viss presidentkandidat.
- Varje delstat bestämmer själv hur röstningen ska organiseras.
- Vissa delstater har krav att representanter måste rösta på det hen har lovat - andra inte.
- Mer än hälften av de 538 elektorer, 270 elektorsröster.

Vem får stålla upp som president?

- Du måste vara född som amerikansk medborgare.
- Du måste vara minst 35 år.
- Du måste bo i USA sedan minst 14 år.

Räcker det?

- Nej, du måste ha tillgång till en massa pengar.
- Insamling från gräsrotter, stöd av organisationer eller privata aktörer som har mycket pengar.
- Du måste också ha stöd inom partiet.

Är detta rimligt krav?

- Pengar spelar allt för stor roll, vem som helst kan inte ställa upp. Någon som kanske inte har så mycket pengar kan då inte ställa upp även om de skulle vara den bästa kandidaten.
- Sverige - man jobbar sig upp, handlar inte om pengar.
- Stor risk att det är privata intressen som styr de pengar som företagare donerar till olika partikassor (USA)

USA, nationell nivå, röstar folket till sin kongress, men deras riksdag/kongress, är indelad i två delar - senaten och representanthuset.

De röstar även till sin president via elektorerna.

Presidenten utgör sin regering, men här måste (till skillnad från Sverige), måste kongressen godkänna denna regering. De brukar de oftast göra.

Hur kunde Trump vinna 2016 trots att Clinton fick fler röster?

- Handlar om varje delstat, elektorsrösterna, inte antalet individuella röster.

Statsorgan

Högsta domstol

- Oberoende
- tillsätts av presidenten → domaren blir politiska
- uppgift: tolka lagar i förhållande konstitutionen.
- Turister mellan delstater
 - Domstolen ska ju vara oberoende, men eftersom det är en president som bestämmer vem som ska sitta i domstolen så blir den ju ganska politisk ändå.
- De domar som slås fast av högsta domstolen blir **prejudikat**. Dessa domar blir vägledande för andra domstolar på lägre nivå.

Högsta domstolen - granskar kongressbeslut och granskar presidentens beslut.

Kongressen - lagstiftande församlingen (man kan säga USAs riksdag)

Består av två delar: Senat och representanthus

- Senat:
 - Där sitter två senatorer från varje delstat → sitter 6 år i taget. (små delstater har mycket större makt i förhållande till folkmängd, pga två senatorer oberoende av folkmängden)
 - Vartannat år röstas nya för att bytas ut (om de inte väljs igen)
 - om en senator dör, blir det fyllnadsval - inte någon som är reserv som byts in utan det väljs på nytt.
- Representanthus:
 - Olika många beroende på delstatens storlek (folkmängd) → sitter i 2 år, då kan de väljas igen hur många gånger som helst

Presidenten

- Brukar säga att den amerikanska presidenten är världens mäktigaste person - överbefälhavare över den starkaste militärmakten i världen etc. Statschef, regeringschef.
- Enda person i USA som väljs av hela amerikanska folket, hela folket som väljarunderlag.
- Väldigt mäktig jämfört med svenska statsministern, behöver inte kongressen för att bli vald - en svensk statsminister behöver ha Sveriges riksdag (?) för att kunna regera.
 - Behöver inte stöd i kongressen, behöver inte stödja kongressen,
- Presidenten har ingen skyldighet att skriva under en lag som är beslutad om att införas, kan säga Veto, då skickas lagförslaget tillbaka..
 - Kongressen kan med $\frac{2}{3}$ majoritet stoppa vetot (presidenten kan inte hela blockera)
- Presidenten kan inte lägga egna lagförslag, till skillnad från svensk statsminister.
 - Kan bara jobba med sina kollegor i kongressen, men kan inte skapa egna.

Presidentdekret = presidentorder

- Presidenten kan beordra federala myndigheter (tex migration and border control)
- Exempel: Trumps muslim ban

Begrepp, frågor PS

Begreppslista

Instruktion: Skriv förklaringar till begreppen nedan med hjälp av presentationen, läroboken och genom att söka efter trovärdiga och relevanta källor på internet.

Begrepp	Förklaring
Statsskick	Det är det system eller den struktur som en stat styrs enligt, exempelvis monarki, republik eller demokrati.
Demokrati	Ett styrelseskick där makten utgår från folket, ofta genom fria val och medborgerliga rättigheter. Folket har möjlighet att påverka beslutsfattande direkt eller genom representanter.
Direkt demokrati	En form av demokrati där medborgarna direkt röstar om specifika frågor eller beslut, utan mellanhänder eller representanter. Schweiz är ett exempel på ett land där direkt demokrati används i vissa fall.
Representativ demokrati	En demokratiform där medborgarna väljer representanter (som exempelvis riksdagsledamöter) som fattar beslut å deras vägnar. Detta är den vanligaste formen av demokrati i världen.
Diktatur	Ett statsskick där makten är koncentrerad till en person eller en liten grupp, som inte är demokratiskt vald och där medborgarna har små eller inga möjligheter att påverka politiken.
Teokrati	Ett styrelseskick där en religiös ledare eller religiösa lagar styr landet. Makten anses komma från Gud, och prästerskapet har en central roll. Iran är ett exempel på en teokrati.
Nekrokrati	Ett ovanligt begrepp som beskriver ett styrelseskick där en avliden ledare fortfarande formellt anses ha makt. Ett exempel är Nordkorea, där Kim Il-sung, trots att han avled 1994, är "evig president".
Absolut monarki	En form av monarki där monarken har oinskränkt makt och kan styra utan att ta hänsyn till några demokratiska institutioner eller lagar. Saudiarabien är ett exempel på en absolut monarki.
Konstitutionell monarki	En monarki där monarkens makt är reglerad av en konstitution eller lag, och ofta är begränsad av ett parlament eller annan folkvald institution. Sverige och Storbritannien är exempel på konstitutionella monarkier.
Republik	Ett statsskick där statschefen är vald, oftast en president, och inte en monark. Exempel på republiker är USA och Frankrike.
Majoritetsprincipen	En princip i demokrati som innebär att beslut fattas av den grupp eller parti som har majoriteten av rösterna. Dock krävs ofta skydd för minoriteter för att undvika orättvisa beslut.
Majoritetens tyranni	Detta syftar på risken att majoriteten i en demokrati kan fatta beslut som förtrycker eller diskriminerar minoriteter.

Enhetsstat	En stat där den centrala regeringen har all makt, och eventuell regional eller lokal makt är delegerad från denna. Sverige är en enhetsstat.
Federation	En stat där makten är delad mellan en central regering och olika delstater eller regioner, som har egna lagar och regler inom vissa områden. USA och Tyskland är exempel på federationer.
Suveränitet	En stats oberoende och makt att själv bestämma över sina egna angelägenheter, utan påverkan från yttre krafter.
Inre/yttre kontroll	Inre kontroll handlar om statens kontroll över sina egna institutioner och medborgare. Yttre kontroll handlar om statens förmåga att försvara sig mot eller påverkas av andra stater eller aktörer.
Allmän rösträtt	Rätten för alla medborgare att rösta i val, oavsett kön, etnicitet eller ekonomisk status. Allmän rösträtt anses vara en grundbult i demokratin.
Pluralism	Ett system där flera politiska partier, åsikter och intressegrupper existerar och har möjlighet att påverka den politiska processen. Detta är ett kännetecken för demokratiska samhällen.
Valhemlighet	Principen att varje medborgare har rätt att rösta anonymt utan att behöva avslöja sitt val. Detta skyddar väljaren från påverkan eller hot.
Rättssäkerhet	En rättsstat där lagar gäller lika för alla, och där varje individ har rätt till en rättvis rättegång och skyddas mot godtyckliga ingrepp från staten.
Censur	Statens eller andra aktörers kontroll över information och yttranden, vilket begränsar friheten att uttrycka sig. Censur kan förekomma i diktaturer men även i andra stater under vissa omständigheter.
Maktmedel	De verktyg och resurser en stat eller annan makthavare använder för att utöva sin makt, som lagstiftning, militär, polis och media.
Påverkansmöjligheter	De kanaler och sätt som medborgarna har för att påverka politiken, såsom genom att rösta, delta i protester, skriva till politiker eller engagera sig i organisationer.
Folksuveränitetsprincipen	Principen att all makt i en stat utgår från folket och att staten endast ska styra med folkets godkännande, till exempel genom fria val.
Maktdelningsprincipen	En princip för att undvika maktmissbruk genom att dela upp makten mellan olika organ, vanligtvis den lagstiftande, den verkställande och den dömande makten. Detta är vanligt i demokratier.

Parlamentarism	Ett politiskt system där regeringen är beroende av parlamentets stöd för att kunna styra, och där regeringschefen (premiärministern) oftast är vald av parlamentet. Sverige och Storbritannien har parlamentarism.
Presidentialism (presidentstyre)	En stat med ett system där presidenten är både statschef och regeringschef, och ofta har mer självständig makt än i ett parlamentariskt system. USA är ett exempel på presidentstyre.

Efter genomgången av det politiska systemet i Sverige fyller du på begreppslistan nedan.

Begrepp	Förklaring
Proportionellt valsystem	Detta är ett valsystem där antalet mandat som varje parti får i ett val är proportionellt mot det antal röster partiet fått. I Sverige tillämpas ett proportionellt valsystem i riksdagsval, vilket innebär att om ett parti får 25 % av rösterna, får det ungefär 25 % av mandaten i riksdagen. Detta syftar till att representera väljarna så rättvist som möjligt.
Flermansvalkretsar	Det innebär att flera personer väljs från varje valkrets i ett val. I Sverige är landet indelat i 29 valkretsar, och varje valkrets har flera mandat (riksdagsledamöter) som väljs beroende på valresultatet. Detta system används för att säkerställa att olika geografiska områden får representation i riksdagen.
Statsorgan	Sverige finns tre huvudsakliga statsorgan: 1. Riksdagen – Sveriges lagstiftande organ som stiftar lagar och beslutar om statens budget. 2. Regeringen – Verkställande makt som leder landets politik och ansvarar för att genomföra riksdagens beslut. 3. Statschefen – Kung eller drottning, med en ceremoniell roll utan politisk makt.
Grundlag	Grundlagarna är de viktigaste lagarna i Sverige, som lägger grunden för hur landet styrs och skyddar medborgarnas fri- och rättigheter. Sverige har fyra grundlagar: 1. Regeringsformen – Den viktigaste grundlagen som beskriver hur Sverige ska styras. 2. Successionsordningen – Reglerar tronföljden till den svenska kronan. 3. Tryckfrihetsförordningen – Säkerställer medborgarnas rätt till tryckfrihet. 4. Yttrandefrihetsgrundlagen – Skyddar rätten att uttrycka sig fritt i radio, tv och andra medier
Enkammarsystem	Sverige har ett enkammarsystem, vilket innebär att det endast finns en beslutande församling, riksdagen. Tidigare hade Sverige ett tvåkammarsystem, men det avskaffades 1971 för att förenkla lagstiftningsprocessen och göra politiken mer effektiv.
Enhetsstat	Sverige är en enhetsstat, vilket innebär att all politisk makt i huvudsak ligger på nationell nivå. Även om det finns regionala

	och lokala myndigheter (landsting/regioner och kommuner), så får de sina befogenheter från den centrala regeringen och riksdagen. Detta skiljer sig från en federation, där makten är delad mellan olika nivåer av styre, exempelvis som i USA.
--	---

Efter genomgången av det politiska systemet i USA fyller du på begreppslistan nedan.

Begrepp	Förklaring
Majoritetsval	Ett valsystem där den kandidat som får flest röster i en valkrets vinner mandatet, även om denne inte har fått mer än 50 % av rösterna. USA använder sig av ett majoritetsvalsystem i många av sina val, exempelvis till kongressen, där "vinnaren tar allt" (first-past-the-post). Detta leder ofta till att större partier dominerar.
Enmansvalkrets	En valkrets där endast en person väljs per valkrets till en viss position, till exempel en kongressledamot. I USA är valkretsarna för kongressens representanthus enmansvalkretsar, vilket innebär att en kandidat vinner allt i varje valkrets.
Kongress	USAs lagstiftande församling består av två kammare: Representanthuset och Senaten . Tillsammans kallas de för kongressen. Representanthuset har 435 ledamöter, medan Senaten har 100 ledamöter (två från varje delstat). Kongressen ansvarar för att stifta lagar, godkänna budgeten och övervaka den verkställande makten.
Elektor	I det amerikanska presidentvalet används ett system som kallas Electoral College (Elektorskollegiet), där varje delstat tilldelas ett visst antal elektorer baserat på delstatens befolkningsstorlek. När medborgarna röstar i presidentvalet röstar de egentligen på elektorer som sedan formellt väljer presidenten. Antalet elektorer per delstat motsvarar dess ledamöter i kongressen (representanter och senatorer).
Primärval	Val som hålls inom ett politiskt parti för att välja vilken kandidat som ska representera partiet i ett allmänt val, exempelvis presidentvalet. Primärvalen är en viktig del av den amerikanska politiska processen, där olika kandidater tävlar om partiets nominering.
Konstitution	USAs konstitution är landets grundlag och en av världens äldsta skrivna konstitutioner. Den fastställer hur staten ska styras, maktfördelningen mellan den verkställande, lagstiftande och dömande makten samt medborgarnas rättigheter. Den är svår att ändra, vilket bidrar till dess stabilitet.
Presidentdekret	Ett formellt direktiv utfärdat av USAs president som har samma kraft som en lag, men som inte kräver kongressens godkännande. Presidentdekret används för att styra den federala förvaltningen och verkställa lagar, men de kan också

	utmanas juridiskt om de anses överträda konstitutionen eller andra lagar.
Tvåkammerssystem	Det amerikanska politiska systemet har ett tvåkammerssystem (bikameralism) i sin lagstiftande församling, kongressen. Den består av två kammare: Representanthuset, där ledamöter är proportionellt valda efter delstaternas befolkningsstorlek, och Senaten, där varje delstat har två senatorer oavsett storlek. Tvåkammerssystemet syftar till att balansera makten mellan större och mindre delstater.
Federation	USA är en federation, vilket innebär att makten är delad mellan den federala regeringen och delstaterna. Delstaterna har egna lagar, rättssystem och viss autonomi i frågor som rör till exempel utbildning och trafik, medan den federala regeringen har ansvar för nationella frågor som försvar och utrikespolitik. Det federala systemet ger stor makt till delstaterna, vilket är en central del av den amerikanska politiska strukturen.

Instuderingsfrågor

Instuderingsfrågor efter genomgångar om demokrati och diktatur. En god idé är att använda kursboken för att kunna ge lite mer utförliga svar

1. Vad innebär begreppet demokrati och vad kännetecknar en sådan stat?

Demokrati kommer från de grekiska orden "demos" (folk) och "kratos" (styre), och betyder därmed folkstyre. Det är ett politiskt system där makten utgår från folket, och där medborgarna har möjlighet att delta i beslutsprocessen, både direkt och indirekt. En demokratisk stat kännetecknas av ett antal grundläggande principer och institutioner som tillsammans säkerställer att folket har kontroll över hur landet styrs.

2. Vilka fördelar och nackdelar har demokratiska styrelseskick?

Fördelar

- + **Folkets inflytande:** En av demokratins starkaste fördelar är att medborgarna har möjlighet att påverka hur landet styrs genom fria och regelbundna val. Detta ger folket möjlighet att välja sina representanter och delta i politiska beslut, vilket skapar ansvarstagande ledare. Genom att kunna rösta bort ineffektiva eller korrupta politiker får medborgarna en reell makt över styret. Detta främjar även politisk transparens, då makthavarna vet att de granskas och kan bli avsatta om de missbrukar sitt förtroende.
- + **Skydd för mänskliga rättigheter:** Demokratier bygger på rättsstatsprincipen och skyddar grundläggande fri- och rättigheter, som yttrandefrihet, religionsfrihet och rättssäkerhet. Detta innebär att individer kan uttrycka sina åsikter och delta i samhällslivet utan rädsla för repressalier. Domstolar och oberoende medier fungerar ofta som vakthundar för att försäkra sig om att ingen maktmissbrukar sina befogenheter. Genom att skydda dessa rättigheter upprätthåller demokratin ett rättvist och inkluderande samhälle där olika grupper kan existera och uttrycka sina intressen.
- + **Fredlig maktöverföring:** I en demokrati överförs makten på fredlig väg genom val snarare än genom våld eller revolution. Denna stabilitet är en av de största fördelarna, då det ger samhällen möjlighet att utvecklas och lösa konflikter genom dialog och politiska processer, snarare än genom tvång eller våld. Detta minskar risken för kaos eller inbördeskrig i samband med maktskiften och främjar långsiktig politisk och ekonomisk stabilitet.

Nackdelar

- **Långsamma beslutsprocesser:** Demokratier kräver ofta omfattande diskussioner, förhandlingar och kompromisser mellan olika partier och intressegrupper. Detta kan göra att beslutsfattandet blir långsamt och ibland ineffektivt, särskilt i situationer där snabba beslut är avgörande, som vid kriser eller naturkatastrofer. Långsamma processer kan även försvåra implementeringen av reformer och göra det svårt att lösa samhällsproblem i tid.
- **Risk för populism:** I en demokrati kan politiker frestas att locka röster genom populistiska löften som gynnar kortsiktiga intressen, men som saknar långsiktiga

hållbara lösningar. Detta kan leda till att populistiska ledare tar makten genom att exploatera folks oro eller missnöje, utan att ta ansvar för de långsiktiga konsekvenserna av sina beslut. Exempel på detta är när löften om skattesänkningar eller ökade utgifter för att vinna val resulterar i ekonomiska problem på sikt.

- **Majoritetsförtryck:** Även om demokrati bygger på majoritetsbeslut kan det ibland leda till att majoriteten fattar beslut som gynnar dem själva på bekostnad av minoritetsgrupper. Om minoriteters rättigheter inte skyddas tillräckligt, kan demokratiska beslut diskriminera eller förtrycka dessa grupper. Detta innebär att en majoritetsgrupp kan använda sin makt för att tränga undan eller ignorera minoriteternas behov och rättigheter, vilket underminerar demokratins grundidé om jämlikhet och rättvisa.

3. Vad är skillnaden mellan direktdemokrati och representativ demokrati? Vilka är för- och nackdelarna med direktdemokrati samt representativ demokrati?

Direktdemokrati: I direktdemokrati deltar medborgarna direkt i beslutsfattandet, utan mellanhänder. Alla röstberättigade individer får rösta om varje politiskt beslut eller lagstiftning. Ett exempel på detta är folkomröstningar, där invånarna röstar direkt om specifika frågor.

- Fördelar

- Folkligt inflytande: Alla medborgare får direkt säga sitt i frågor som påverkar dem, vilket ger en känsla av större delaktighet och ansvar.
- Demokratisk legitimitet: Beslut anses ha högre legitimitet eftersom de är resultatet av direkt folkvilja.
- Minskad korruption: Direktdemokrati kan minska risken för maktmissbruk av valda representanter, eftersom makten inte koncentreras till en mindre grupp politiker.

- Nackdelar

- Komplexitet: Att låta medborgarna fatta beslut i alla frågor kan vara praktiskt svårt, särskilt i stora länder med många komplexa frågor.
- Lågt deltagande: Det kan vara svårt att upprätthålla högt valdeltagande i alla omröstningar, och många människor kan känna sig oengagerade eller inte tillräckligt informerade.
- Risk för populism: I direktdemokrati kan kortsiktiga, populistiska beslut ibland vinna stöd trots att de långsiktigt kan vara skadliga.

Representativ demokrati: I en representativ demokrati väljer medborgarna representanter (till exempel parlamentariker) som fattar beslut åt dem. Dessa valda politiker ansvarar för att stifta lagar och fatta beslut på folkets vägnar under en viss tidsperiod. De flesta moderna demokratier, som Sverige, är representativa.

- Fördelar

- Effektivitet: Representativ demokrati är mer praktiskt genomförbar i stora samhällen, eftersom beslutsprocessen överläts till en vald grupp politiker.
- Expertis: Valda representanter kan vara mer insatta i komplexa frågor än den genomsnittlige medborgaren och kan fatta välgrundade beslut.
- Stabilitet: Genom att ha en vald period kan en regering genomföra långsiktiga reformer och ge stabilitet till det politiska systemet.

- **Nackdelar**

- Distans till folket: Eftersom besluten tas av representanter kan avståndet mellan folkets vilja och politikens genomförande ibland bli stort, vilket kan leda till missnöje.
- Risk för korruption: Representanter kan riskera att påverkas av särintressen, lobbying eller personliga ambitioner snarare än att representera folkets vilja.
- Bristande ansvarstagande: Mellan valen kan det vara svårt för medborgarna att direkt påverka sina representanter.

4. Vad innebär begreppet diktatur och vad kännetecknar en sådan stat?

Diktatur är ett politiskt system där makten är koncentrerad till en enda person (en diktator) eller en liten grupp, utan folkets möjlighet att påverka genom fria val. Diktaturen styrs utan hänsyn till folkviljan eller demokratiska principer, och den som har makten kan agera utan rättsliga eller politiska begränsningar.

Kännetecknen för en diktatur:

- **Ingen maktindelning:** All makt koncentreras hos en ledare eller en liten grupp, vilket innebär att de kontrollerar lagstiftande, verkställande och dömande makt.
- **Ingen yttrandefrihet:** Medborgare får inte kritisera ledningen öppet, och oppositionen är ofta förbjuden eller hårt kontrollerad.
- **Ingen rättssäkerhet:** Lagstiftningen är inte rättvis eller jämlik. Beslut fattas ofta godtyckligt, och de som utmanar regimen kan fängslas, torteras eller avrättas.
- **Censur och propaganda:** Media och informationsflöden kontrolleras hårt, och endast statsstödda synsätt får uttryckas, medan kritiska röster tystas.

5. Vilka fördelar respektive nackdelar har diktatoriska styrelseskick?

Fördelar

- + **Snabbt beslutsfattande:** Eftersom makten är koncentrerad kan beslut fattas och genomföras snabbt, utan att behöva genomgå demokratiska processer eller förhandlingar.
- + **Stabilitet under kriser:** I vissa fall kan diktaturer skapa stabilitet i tider av politisk eller ekonomisk osäkerhet genom att snabbt genomföra åtgärder.
- + **Ingen politisk konflikt:** Eftersom det inte finns någon opposition eller konkurrens om makten, undviker man interna konflikter som kan uppstå i demokratiska system.

Nackdelar

- **Maktmissbruk och förtryck:** Diktaturer har ofta en historia av våldsamt förtryck av olikstämmande, eftersom ingen maktindelning finns som kan begränsa ledarens makt.
- **Brist på folkets inflytande:** Medborgarna har ingen möjlighet att påverka den politiska processen eller förändra regeringen, vilket ofta leder till maktmissbruk och korruption.

- **Instabilitet på lång sikt:** Även om en diktatur kan ge kortsiktig stabilitet, är de ofta instabila på längre sikt, särskilt när diktatorn dör eller störtas. Det kan leda till kaos eller inbördeskrig.

6. Vad är maktmedel för något? Ge exempel på olika maktmedel och vilka som är vanligast i en demokrati respektive i en diktatur?

Maktmedel är verktyg eller metoder som stater eller individer använder för att utöva och upprätthålla makt över andra. Detta kan innefatta allt från ekonomiska och juridiska medel till våld eller propaganda.

- **Ekonomiska maktmedel:** Användning av pengar, resurser eller sanktioner för att styra eller påverka andra. I en demokrati kan det till exempel handla om ekonomisk politik, skatter och offentliga investeringar. I en diktatur kan det innebära ekonomiska påtryckningar mot motståndare eller kontroll av resurser.
- **Våld eller tvång:** Användning av militär, polis eller andra tvångsmedel för att upprätthålla ordning eller undertrycka opposition. I diktaturer är detta ofta vanligt genom polisstat, tortyr och övervakning. I demokratiska system används tvångsmedel, men de begränsas av lagar och rättsstatens principer.
- **Propaganda och censur:** Kontroll över information och media används för att styra hur medborgarna ser på regeringen och omvärlden. I diktaturer är detta vanligt genom statsstyrd media och censur. I demokratier har media större frihet, men propaganda kan fortfarande förekomma i form av politiska kampanjer eller desinformation.
- **Lagar och rättssystem:** Användning av lagar för att kontrollera och reglera samhället. I en demokrati fungerar lagar och rättssystemet oberoende av politisk makt, medan i diktaturer används lagarna ofta för att stärka regimens makt och undertrycka opposition.

Maktmedel i demokrati respektive diktatur:

- I en demokrati är maktmedlen främst baserade på lagar, institutioner och politiska processer (t.ex. fria val, rättssystem, yttrandefrihet). Media och civilsamhället fungerar som en viktig del av kontrollen över makten.
- I en diktatur används ofta tvång, våld, censur och propaganda som huvudsakliga maktmedel för att kontrollera befolkningen och upprätthålla makten, eftersom det inte finns något utrymme för fri åsiktsbildning eller opposition.

7. Vad är påverkansmöjligheter? Vilka är det som har sådana?

Påverkansmöjligheter handlar om de sätt och metoder genom vilka individer eller grupper kan påverka politiska beslut, lagstiftning och samhällsutveckling. Det innebär alltså de möjligheter medborgare, organisationer och andra aktörer har att göra sin röst hörd och få inflytande över politiska beslut. Påverkansmöjligheter kan vara både formella och informella, direkta eller indirekta, och varierar beroende på vilket politiskt system man befinner sig i.

- **Medborgare:** Vanliga medborgare har möjlighet att påverka genom att rösta i val, delta i folkomröstningar, gå med i politiska partier, eller engagera sig i samhällsfrågor.
- **Organisationer och intressegrupper:** Företag, fackföreningar, miljöorganisationer och andra grupper kan påverka genom lobbying, kampanjer, eller deltagande i samhällsdebatter.
- **Medier:** Oberoende medier och journalister har stor påverkan genom att granska makthavare, belysa problem och forma den allmänna opinionen.
- **Politiska partier:** Partier fungerar som en kanal för medborgarna att påverka genom att föra deras intressen och åsikter in i den politiska processen.
- **Civilsamhället:** Ideella organisationer, aktivister och andra delar av civilsamhället kan skapa förändring genom demonstrationer, petitionskampanjer eller socialt engagemang.

8. Vilka påverkansmöjligheter är vanligast i en demokrati respektive i en diktatur?

Demokrati: I demokratier är vanliga påverkansmöjligheter rösträtt, yttrandefrihet, mediernas makt, offentliga protester och lobbying. Det finns en mångfald av sätt att påverka, eftersom medborgarnas rättigheter skyddas.

- **Rösträtt och val:** Den mest grundläggande påverkansmöjligheten i en demokrati är att rösta i allmänna val, vilket ger medborgarna makten att välja sina representanter och besluta om landets politiska inriktning. Detta inkluderar både nationella och lokala val samt folkomröstningar.
- **Fri press och yttrandefrihet:** Mediernas möjlighet att fritt rapportera och kritisera makthavare är en viktig påverkansmekanism i en demokrati. Genom fria medier kan samhällsfrågor belysas och opinion bildas, vilket kan påverka politiska beslut.
- **Organisering och aktivism:** Medborgare kan gå samman i föreningar, intressegrupper eller genom demonstrationer för att påverka politiken. Exempel är fackföreningar, miljöorganisationer eller politiska rörelser som arbetar för att driva specifika frågor.
- **Lobbying och dialog med politiker:** Grupper och företag kan påverka genom att direkt kontakta och föra dialog med politiker för att föra fram sina intressen. Detta sker oftast via organiserad lobbying.
- **Offentliga debatter och protester:** Rätten att uttrycka sin åsikt genom offentliga protester, demonstrationer och manifestationer är en stark form av påverkan i demokratiska system, eftersom de kan sätta press på beslutsfattare.

Diktatur: I diktaturer är påverkansmöjligheterna kraftigt begränsade och kontrollerade, med censur, tvång och våld som vanliga metoder för att hålla oppositionen nere. Endast informella och hemliga metoder kan ibland användas för att påverka, ofta genom korruption eller maktspel inom eliten.

- **Begränsad eller ingen rösträtt:** I en diktatur är valen, om de ens hålls, ofta kontrollerade eller riggade, vilket betyder att medborgarna i praktiken inte har någon verklig möjlighet att påverka genom röstande. Rätten att delta i fria och rättvisa val saknas ofta.

- **Ingen eller kontrollerad yttrandefrihet:** Medierna är ofta strikt kontrollerade av staten, och kritiska röster tystas genom censur eller repression. Detta gör att det är mycket svårt för medborgare att påverka den allmänna opinionen eller granska makthavare.
- **Begränsat civilsamhälle:** Föreningar och organisationer som vill driva frågor eller påverka makten får oftast inte existera fritt i en diktatur. Protester, demonstrationer eller någon form av opposition bemöts ofta med våld, fängelsestraff eller andra repressiva åtgärder.
- **Våld eller tvångsmakt:** I en diktatur används ofta tvång, våld eller hot för att upprätthålla makten, och de som försöker påverka regimen riskerar allvarliga konsekvenser som fängelse eller till och med avrättning.
- **Indirekta påtryckningar:** Påverkansmöjligheter kan finnas genom korruption eller informella nätverk där makthavare kan påverkas i hemlighet. Dessa kan vara oetiska och gynnar ofta en liten elit snarare än den breda allmänheten.

Politiska system

Sveriges statsskick

1. Vilka är de fyra grundlagarna?

- **Regeringsformen (RF):** Den grundlag som reglerar hur Sverige styrs, bland annat hur regering och riksdag ska fungera.
- **Tryckfrihetsförordningen (TF):** Garanterar tryckfrihet och offentlighetsprincipen.
- **Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL):** Reglerar yttrandefriheten i radio, tv och liknande medier.
- **Successionsordningen (SO):** Bestämmer vem som kan ärva tronen och bli Sveriges statschef.

2. Vad krävs för att ändra en grundlag?

För att ändra en grundlag krävs att riksdagen fattar samma beslut två gånger, med ett riksdagsval emellan. Detta säkerställer att förändringen har brett stöd och förhindrar hastiga beslut.

3. Vilka är de fem grundläggande principerna för det svenska styrelsesättet, enligt Regeringsformen?

- **Demokrati:** All offentlig makt utgår från folket.
- **Rättsstat:** Offentliga maktutövningar ska ske enligt lag.
- **Maktdelning:** Statens makt delas mellan regering, riksdag och domstolar.
- **Offentlighet och transparens:** Medborgarna har rätt till insyn i statens verksamhet.
- **Parlamentarism:** Regeringen måste ha riksdagens förtroende för att kunna styra.

4. Vad innebär offentlighetsprincipen, kortfattat?

Offentlighetsprincipen innebär att alla medborgare har rätt att ta del av allmänna handlingar som förvaras hos statliga och kommunala myndigheter, förutsatt att de inte är sekretessbelagda.

5. Vilka är riksdagens huvudsakliga uppgifter?

- **Stifta lagar:** Riksdagen beslutar om nya lagar.
- **Besluta om budgeten:** Riksdagen fastställer statens inkomster och utgifter.
- **Kontrollera regeringen:** Genom att granska regeringens arbete, t.ex. genom interpellationer och misstroendeförklaringar.
- **Utse statsminister:** Riksdagen väljer statsministern.

6. Förklara kortfattat hur valet av statsminister går till.

Talmannen föreslår en kandidat som statsminister efter att ha konsulterat partierna i riksdagen. Riksdagen röstar sedan om förslaget. Om fler än hälften av ledamöterna inte röstar emot förslaget, godkänns statsministern.

7. Vad innebär parlamentarism?

Parlamentarism innebär att regeringen måste ha stöd eller åtminstone tolereras av en majoritet i riksdagen för att kunna sitta kvar vid makten. Om riksdagen uttalar sitt misstroende för regeringen, måste den avgå.

8. Vilka “verktyg” har riksdagen för att kontrollera regeringen?

- **Misstroendeförklaring:** Riksdagen kan avsätta en minister eller hela regeringen genom att rösta fram en misstroendeförklaring.
- **Interpellationer och frågor:** Riksdagsledamöter kan ställa frågor till regeringen om dess politik.
- **Konstitutionsutskottet (KU):** Granskar regeringens arbete och kan kritisera ministrar för deras agerande.

9. Förklara kort hur riksdagens lagstiftningsmakt och finansmakt ser ut.

- **Lagstiftningsmakt:** Riksdagen har ensam rätt att stifta lagar i Sverige. Regeringen kan föreslå lagar, men riksdagen beslutar om dem.
- **Finansmakt:** Riksdagen bestämmer över statens budget och har därför kontroll över vilka pengar som går till olika verksamheter.

10. Hur fördelas platserna i utskotten?

Platserna i utskotten fördelas proportionellt utifrån partiernas styrka i riksdagen. Detta innebär att ett parti som har fler mandat i riksdagen också får fler platser i utskotten.

11. Hur väljs de 349 ledamöterna i riksdagen?

De väljs genom allmänna, proportionella val där Sverige är indelat i valkretsar. Mandaten fördelas proportionellt utifrån hur många röster varje parti får.

12. Vad innebär det att regeringen “styr riket”?

Regeringen har det verkställande uppdraget att genomföra de beslut som riksdagen fattar. Detta innebär att regeringen leder den offentliga förvaltningen och implementerar lagar och budgetbeslut.

13. Hur tillsätts regeringen?

Efter att statsministern valts av riksdagen, utser statsministern sina ministrar som tillsammans bildar regeringen.

14. Vilka olika typer av regeringar finns det och vad är kännetecknande för dessa?

- **Majoritetsregering:** Har stöd av en majoritet av riksdagens ledamöter.
- **Koalitionsregering:** Består av flera partier som samarbetar för att tillsammans få majoritet.
- **Minoritetsregering:** Styr av ett eller flera partier som inte har majoritet i riksdagen och därför behöver stöd från andra partier för att driva sin politik.
- **Samlingsregering:** Alla eller nästan alla partier i riksdagen är en del av regeringen, oftast i kris- eller krigssituationer.

15. Hur ser regeringens makt ut enligt regeringsformen?

Regeringen har makten att styra landet genom att leda förvaltningen och genomföra riksdagens beslut, men dess makt är begränsad av riksdagen och grundlagarna. Regeringen måste ha riksdagens förtroende och följa de lagar som riksdagen beslutar om.

Utländska politiska system (och lite Sverige på slutet)

1. Vad innebär republik?

En republik är ett statsskick där statschefen, vanligtvis en president, väljs av folket eller av en representativ församling, och där statschefsrollen inte är ärftlig, till skillnad från en monarki.

2. Vad är en unionsstat/federal stat/federation?

En federation är en stat där makten är uppdelad mellan en central, nationell regering och delstater eller regioner, som har en viss grad av självstyre. USA är ett exempel på en federation, där både delstaterna och den federala regeringen har egna befogenheter.

3. USAs politiska system är ett bra exempel på Montesquieus maktdelningsprincip: Förklara hur makten i USA är fördelad.

- **Den lagstiftande makten (kongressen):** Består av senaten och representanthuset, och har makten att stifta lagar.

- **Den verkställande makten (presidenten):** Leder regeringen, ansvarar för att verkställa lagarna och fungerar som överbefälhavare.
- **Den dömande makten (domstolarna):** Tolkar lagarna och ser till att de följs, med högsta domstolen som högsta instans.

4. Vad innebär tvåkammarsystem och vad är tanken med det?

Ett tvåkammarsystem innebär att parlamentet är uppdelat i två separata kamrar, oftast en överkammare och en underkammare, där lagförslag måste godkännas av båda kamrarna. Tanken är att säkerställa en bredare granskning av lagar och balansera makten mellan olika delar av samhället. USA

kongress med senaten och representanthuset är ett exempel på ett tvåkammarsystem.

5. Sverige har ju som bekant ett parlamentariskt system, men vad innebär presidentstyre?

Presidentstyre innebär att statschefen, som är presidenten, har stor makt och ofta är både regeringschef och statschef. Presidenten väljs vanligtvis direkt av folket och är inte beroende av parlamentets förtroende för att sitta kvar, till skillnad från parlamentarism där regeringen är beroende av parlamentets stöd.

6. Vad innebär majoritetsval i flermansvalkretsar och hur ser detta ut i presidentvalet i USA?

I ett majoritetsvalssystem vinner den kandidat som får flest röster i en valkrets alla mandat. I USA

presidentval används ett elektorssystem, där varje delstat utser ett antal elektor baserat på sin befolkning, och den kandidat som får flest röster i en delstat vinner alla dess elektor (med undantag för Maine och Nebraska). Presidenten väljs av dessa elektor.

7. Vilka fördelar finns med majoritetsval?

- **Stabilitet:** Majoritetsval leder ofta till tydliga majoriteter i parlamentet, vilket kan skapa stabila regeringar.
- **Ansvarstagande:** Eftersom ett parti oftast får egen majoritet, blir det lättare att utkräva ansvar vid nästa val.
- **Enkelhet:** Valsystemet är relativt enkelt att förstå och tillämpa, där den med flest röster vinner.

8. I Sverige har vi proportionella val i flermansvalkretsar. Vad innebär det?

Proportionella val innebär att mandaten i parlamentet fördelas proportionellt efter hur många röster varje parti fått. Om ett parti får 20 % av rösterna i valet, får de cirka 20 % av platserna i riksdagen.

9. Vilka är för- och nackdelarna med proportionella val?

Fördelar:

- **Rättvisare representation:** Fler partier får möjlighet att komma in i parlamentet, vilket speglar väljarnas vilja bättre.
- **Mångfald:** Fler åsikter och perspektiv representeras, vilket kan leda till mer nyanserade beslut.

Nackdelar:

- **Svagare regeringar:** Det kan vara svårt att bilda majoritetsregeringar, vilket kan leda till instabila koalitionsregeringar.
- **Långsammare beslutsprocesser:** Beslut kan ta längre tid eftersom fler partier måste samarbeta och kompromissa.

10. Diskutera för- och nackdelar (tänk demokratiska för- och nackdelar) med de olika politiska systemen och valsystemen

Majoritetsval:

- **Fördelar:**
 - Majoritetsval tenderar att ge stabila regeringar med tydliga majoriteter. När ett parti har en majoritet kan det genomföra sin politik utan att behöva förhandla med andra partier, vilket kan leda till snabbare beslutsfattande och implementering av policyer.
 - Väljarna vet vem som har makten, vilket kan skapa en känsla av förtroende och trygghet. Det är lättare att utkräva ansvar när makten är koncentrerad till ett parti.
- **Nackdelar:**
 - Majoritetsval missgynnar ofta småpartier, vilket leder till att vissa röster och åsikter inte blir hörda. Detta kan skapa en känsla av alienation bland väljare som inte känner att deras åsikter representeras, vilket underminerar den demokratiska processen och kan leda till politisk apati.
 - Det kan leda till en situation där politiska partier fokuserar på att attrahera en bred väljarkår snarare än att representera specifika intressen eller åsikter, vilket kan resultera i en mindre dynamisk politisk diskussion.

Proportionella valsystem:

- **Fördelar:**
 - Proportionella system ger bättre representation för en mångfald av politiska åsikter och partier. Detta kan leda till en mer inkluderande politik där även minoritetsgrupper får en röst i beslutsfattandet, vilket kan stärka demokratin och öka engagemanget bland medborgarna.
 - Genom att fler partier får representation kan fler medborgare känna att deras åsikter är viktiga, vilket kan öka det politiska engagemanget och deltagandet i valprocesser.
- **Nackdelar:**
 - Proportionella system kan skapa svagare regeringar och mer komplicerade koalitioner, vilket kan leda till politisk instabilitet och långsammare beslutsprocesser. Detta kan vara frustrerande för medborgare som vill se snabba och effektiva beslut.

- Många partier kan leda till att viktiga frågor splittras över flera agendor, vilket kan göra det svårt att nå enighet i viktiga beslut.

Presidentstyre

Fördelar:

- I presidentstyre finns det en tydlig och stark ledare, vilket kan ge en känsla av beslutsamhet och enhetlig riktning i regeringen. Detta kan underlätta implementeringen av reformer och politik.
- En klar maktstruktur gör det lättare för väljarna att förstå vem som är ansvarig för besluten, vilket kan förbättra ansvarstagande och öka legitimiteten hos regeringen.

Nackdelar:

- En risk med presidentstyre är maktkoncentration, där presidenten kan få för mycket makt och hota de demokratiska institutionerna. Utan kontroller och balanser kan detta leda till autokratiska tendenser.
- Det kan uppstå konflikter mellan presidenten och den lagstiftande församlingen, vilket kan leda till stagnation i beslutandeprocesserna och försvåra effektivt styrande.

Parlamentarism

Fördelar:

- Parlamentarism sprider makten mellan olika politiska aktörer och institutioner, vilket kan leda till mer demokratisk delaktighet. Regeringen måste ha stöd från parlamentet, vilket säkerställer att olika röster beaktas.
- Det är enklare att byta ut en regering som förlorar stöd, vilket kan leda till en mer dynamisk politisk process och snabbare anpassning till förändrade samhällsbehov.

Nackdelar:

- Regeringar kan bli instabila om de inte har starkt stöd i parlamentet. Detta kan leda till frekventa val och en känsla av osäkerhet bland medborgarna, vilket kan undergräva förtroendet för det politiska systemet.
- När flera partier måste förhandla för att bilda en koalition kan viktiga beslut fördröjas, vilket kan hämma den politiska effektiviteten och leda till frustration bland medborgarna.

Egna anteckningar PS

Politiska system

Redogör för ett valfritt lands politiska system och valsystem. Diskutera demokratiska för- och nackdelar i det politiska systemet och valsystemet, med särskilt fokus på demokratiska för- och nackdelar (här kan du jämföra med ett annat lands system). Använd relevanta begrepp.

Demokrati

Begreppet demokrati och dess kännetecken

1. Demokrati betyder *folkstyre*
2. Kännetecknas av:
 - a. Regelbundna politiska val och pluralism (flera att välja mellan)
 - b. Allmän och lika rösträtt
 - c. Valhemlighet
 - d. Fri opinionsbildning (man får försöka påverka andra att tycka som en själv)
 - e. Majoritetsprincipen (Så vida det inte stirder mot mänskliga rättigheter)
 - f. Rättssäkerhet

Fördelar och nackdelar

Diktatur

Samhällsekonomi

Samhällsekonomi

Produktionsfaktorer:

1. **Naturresurser** → Råvaror som träd, vatten, mark och olja
2. **Arbetskraft** → Människor som jobbar
3. **Realkapital** → Utrustning som behövs - verktyg, maskiner, byggnader, transportmedel
- + *Humankapital - kunskap, erfarenhet, utbildning. Detta går in i arbetskraft eftersom det handlar om hur man ska utföra arbetet.*
- + *Finanskapital - Denna punkt går in i alla faktorerna eftersom att finanskapital betyder pengar och det vill säga att det behövs i alla delar för att dem ska genomföras.*

Infrastruktur:

Grundläggande system/struktur behövs för att samhällen och dess ekonomi ska fungera.

1. **Fysisk infrastruktur** → Vägar, järnvägar, flygplatser, hamnar, vattenledning
2. **Social infrastruktur** → Sjukhus, skolor, offentliga tjänster.

Varför viktig? → Samhällets "rygggrad".

1. **Underlättar transport och handel** → Vägar, järnvägar och hamnar gör det enklare att transportera varor.
Effektiv infrastruktur minskar kostnaden och effektiviserar handeln
2. **Skapar arbetstillfällen** → Byggnad/underhållande av infrastruktur skapar jobb, både direkt (byggarbetare) och indirekt (leverantör av material).
3. **Attraherar investeringar** → Företag vill etablera sig där det finns bra infrastruktur.
4. **Höjer levnadsstandarden** → Tillgång till rent vatten, sjukvård, utbildning.
5. **Främjar regional utveckling** → Kopplar ihop områden, mindre skillnad mellan stad och landsbygd.

Ekonomiska system

Grundläggande nationalekonomiska frågor och svar i marknadsekonomi: Besvaras av marknaden själv, samspel mellan utbud och efterfrågan.

1. **Vad ska produceras?** → De varor/tjänster som konsumenter efterfrågar och är villiga att betala för.
2. **Hur ska det produceras?** → På det mest kostnadseffektiva sättet, maximera vinsten. Detta styrs av konkurrensen mellan företag.
3. **För vem ska det produceras?** → För de som har råd att köpa varorna och tjänsterna. Styrts av individers inkomst och köpkraft.

Fria konkurrensen - Adam Smith:

1. Fri konkurrens leder till effektivitet → Företag strävar efter att förbättra kvalitet och minska kostnader
2. Ökar sannolikheten att du når en jämvikt mellan efterfrågan och tillgång som håller över tid
3. Staten skapar ramarna och lagarna och en själv får göra alla val med priser och liknande.

Grundläggande nationalekonomiska frågor och svar i planekonomi: Besvaras av staten.

1. **Vad ska produceras?** → Baserat på politiska mål bestämmer staten vilka varor och tjänster som ska produceras.

2. **Hur ska det produceras?** → Staten styr produktionen, ofta genom statligt ägda företag och resurser.
3. **För vem ska det produceras?** → Fördelningen bestäms av staten, ofta utifrån principen om likhet och rättvisa snarare än köpkraft. **GIGANTISK ADMINISTRATION - inte hållbart**

Exempel: Sovjet och dess planekonomi

1. **Bristande motivation** → utan konkurrens och vinstintresse minskade innovation och effektivitet.
2. **Överproduktion och underskott** → Statens planer kunde inte tillräckligt noga utsäga efterfrågan, ledde till överskott på vissa varor och brist på andra.
3. **Svart marknad** → Begränsat utbud och dålig kvalitet ledde till att människor handlade illegalt.
4. **Resursmissbruk** → Statens planer ignorerade ofta effektiv användning av resurser, vilket ledde till slöseri och miljöproblem. (Surt regn)

Kännetecknen för blandekonomi

Kombinerar inslag av marknad- och planekonomi.

1. **Marknadsstyrning** → Det mesta av produktionen och fördelningen styrs av marknaden med fri konkurrens.
2. **Staten spelar en roll** → Ingriper för att reglera marknaden, minska ojämlikheter, välfärd (t.ex skatter, bidrag, offentliga tjänster)
3. **Exempel på sektorer** → Offentlig sektor ansvarar för utbildning, vård, infrastruktur, privata sektorn dominerar varu-/tjänsteproduktionen.

Samhällsekonomins aktörer

Aktör	Exempel/förklaring	Samspel med andra aktörer
Hushållen	Privatpersoner som tillhör ett hushåll, oavsett om det är själv, mamma/pappa/sy skon, partner, kompis...	Offentlig sektor: Hushållen får bidrag, (inkomstöverföringar/ transfereringar) från offentlig sektor, betalar skatt till offentlig sektor. Företag: Hushållen förser företagen och den offentliga sektorn med arbetskraft och i gengäld får de lön. Lån/ränta Hushållen får lån från kreditinstituten och i gengäld betalar ränta på de lånade pengarna. Hushållen sparar pengar i banken och får ränta tillbaka från kreditinstituten Hushållen betalar företagen för deras varor och tjänster.
Företagen	En organisation med arbetare som säljer någon form av produkt.	Skapar arbetstillfällen och producerar varor och tjänster till hushållen och offentlig sektor. Betalar lön till hushållen, skatt till offentliga sektorn. Lånar ut pengar <i>till</i> kreditinstituten Lånar pengar <i>av</i> kreditinstituten.

Offentliga sektorn	Består av staten, regionerna och kommunens verksamhet, betalas huvudsakligen av skattepengar	Producerar i främsta hand tjänster som sjukvård, äldre- och barnomsorg, utbildning, rättskedjan, försvaret, infrastruktur, men stor del av utgifterna är transfereringar till hushåll i form av bidrag. Kan stimulera ekonomin genom subventioner till företag och hushåll vilket styr produktion och konsumtion och i sin tur ekonomisk rörelse. I form av bidrag eller skattelättnader.
Kreditinstituten	Banker, centralbanken	Tar hand om hushållens sparande och betalar ut inlåningsränta till hushållen. Tar hand om överskottspengarna från företag, offentlig sektor, och hushåll. Bankerna lånar sedan ut dessa pengar till företag och hushåll mot utlåningsränta, vilket är <i>högre</i> än inlåningsräntan. Räntegapet mellan inlåningsräntan (lägre) och utlåningsräntan (högre) är det som i huvudsak finansierar bankerna.

När prismekanismen inte fungerar

Olika former av marknadsmisslyckanden.

Typ av misslyckande	Förklaring
Kollektiva varor och tjänster	Varor och tjänster som alla betalar för men inte alla utnyttjar, exempelvis rättsväsendet och sjukvård.
Externa effekter av produktion	När det exempelvis handlar om miljöpåverkan av produktionen där produkten orsakar externa effekter som inte drabbar företagets kostnader och därför inte blir medräknade. Om inte myndigheter kräver att företagen betalar för de åtgärder som krävs för att lösa problemet (tar ansvar för det), kommer ingen hänsyn tas i företagets kostnadsanalys.
Ofullständig konkurrens (kartellbildning)	Den vanligaste formen av marknadsmisslyckanden handlar om att det inte finns tillräckligt med leverantörer för att skapa en sann konkurrens. Exempel på detta är monopol och oligopol, en eller få leverantörer som styr marknaden och prissättningen.

BNP

1. Vad är BNP, hur det mäts, varför är den inte alltid ett bra mått?

Bruttonationalprodukten → totala ekonomiska verksamheten av varor och tjänster i ett land.

Mäts genom värdet på alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett år där varorna produceras. Det är ett bra sätt att mäta förändringar över tid inom samma land. Tillväxt innebär ett ökande BNP.

Men BNP räknar *inte* med förlusten eller kostnaden för exempelvis miljön av den produktion som genererar BNP, miljöskador. BNP tar heller inte hänsyn till arbete inom hemmet, den svarta marknaden, vad som produceras eller hur varorna och tjänsterna fördelas.

2. Hur kan man mäta ett lands välstånd på andra sätt? Förklara några andra typer av mått.

Grön BNP → Produktionens plussiffror kompletteras med miljöförstörelsens minussiffror ("Nettonationalprodukt"? NNP)

HDI (Human Development Index) → Medellivslängden, läskunnigheten hos vuxna och BNP per capita vägs in. HDI har en ganska stark korrelation med BNP per capita då länder med högt BNP oftast har högre medellivslängd.

GDI (Gender Development Index) → Räknar in skillnaden mellan kvinnor och män i varje land, alltså ett jämlikhetsmått.

Konjunkturer

Lågkonjunktur

1. En period med hög arbetslöshet och låg tillväxt
2. Den totala efterfrågan på varor och tjänster är mindre än vad som skulle kunna produceras, leder i sin tur till att företagen inte har råd med sina anställda, och nya investeringar för att effektivisera produktion blir meningslösa.
3. Företagen går på halvfart och arbetslösheten breder ut sig.
4. En lågkonjunktur där BNP minskar under en längre period kallas *recession* och en extremt långvarig och kraftig nedgång av BNP kallas *depression*.

Högkonjunktur

1. En period med mycket låg arbetslöshet och stor tillväxt kallas högkonjunktur. I en högkonjunktur är mycket pengar i rullning och alla som vill har arbete.
2. Folk har gott om pengar och konsumtionen är hög.
3. Men detta leder även till inflation.

Inflation och deflation

Inflation och dess skadliga följder.

Inflation → penningvärdet sjunker eller att den allmänna prisnivån höjs, man måste alltså betala mer för samma mängd av en viss produkt.

Olika typer av inflation:

1. **Efterfrågeinflation** → Efterfrågan är större än utbudet av varor och tjänster. Resulterar i att priser höjs när konsumenten är villig att betala mer, vanligtvis i högkonjunktur.
2. **Kostnadsinflation** → Produktionskostnaderna höjs och därmed höjs försäljningspriset för att kompensera.
3. **Importerad inflation** → Företagens kostnader ökar genom prishöjning på utländska varor.
4. **Inflation "via sedelpressar"** → Ett land trycker mer pengar än vad som motsvarar deras resurser.

Inflationen är skadlig för ekonomin → Exporten blir dyr i förhållande till andra länder, vilket leder till att BNP minskar och arbetslösheten ökar.

Inflation *missgynnar* de som sparar när deras sparade pengar förlorar värde.

Inflation *gynnar* de personer med skulder då skulderna får ett lägre värde

Deflation och dess skadliga följder.

Uppstår när den allmänna prisnivån sjunker.

- Går ut på att människor förväntar sig lägre priser och väntar med att köpa.

- Detta minskar efterfrågan och skapar arbetslöshet.
- Företagen vill sedan inte investera eftersom de tror att de inte kommer ta igen pengarna.
- Gynnar sparande eftersom pengarna blir värda mer när priserna sjunker.
- Missgynnar skuldbärare eller lånare då de måste betala tillbaka mer pengar när de senare stiger i värde.

Finanspolitik och penningpolitik

Kontracyklisk finanspolitik och varför man för den typen av politik. Vilka effekter i samhällsekonomin vill man uppnå?

Kontracyklisk finanspolitik → regeringen och centralbanken försöker *motverka* svängningar i den ekonomiska konjunkturen genom att anpassa sina ekonomiska åtgärder i motsatt riktning till det rådande ekonomiska läget.

Målet → Stabilisera ekonomin, minska arbetslöshet och inflation, undvika kraftiga konjunkturcykler.

Vid lågkonjunktur → Expansiv finanspolitik, innefattar skattesänkningar och att öka statens utgifter.

Vid högkonjunktur → Föra en åtstramande finanspolitik där skatterna är höga för att minska efterfrågan samtidigt som statliga utgifter och subventioner minskar.

Expansiv penningpolitik och varför man för den typen av politik. Vilka effekter i samhällsekonomin vill man uppnå?

Vid lågkonjunktur

Expansiv penningpolitik, innefattar skattesänkningar och ökar statens utgifter. Används vid lågkonjunktur och hög arbetslöshet för att stimulera ekonomin → ökar konsumtion och investeringar. Även att öka efterfrågan på varor och tjänster → skapar fler arbetsmöjligheter, sänker arbetslösheten.

Stram penningpolitik och varför man för den typen av politik. Vilka effekter i samhällsekonomin vill man uppnå?

Vid högkonjunktur

En åtstramande finanspolitik där skatterna är höga, minskar efterfrågan samtidigt som statliga utgifter och subventioner minskar. Målet är att bromsa efterfrågan, motverka överhettning och att hålla inflationen under kontroll → bibehålla en ekonomisk stabilitet.

Effekten av stram finans- och penningpolitik är att stabilisera prissättningen och att bromsa efterfrågan för att minska inflationstrycket.

Skillnad på finans- och penningpolitik:

Finanspolitik:

Sköts av staten/regeringen

Finanspolitikens mål är att påverka efterfrågan i ekonomin genom att öka eller minska statens utgifter eller skatter.

Penningpolitik:

Sköts av centralbanken

Centralbankens arbete med att påverka räntenivåer och penningmängden för att nå ekonomiska mål. Vilket är att hålla en låg och stabil inflation, för att få en stabil ekonomi.

Tabb 5

Instuderingsfrågor

Demokrati och diktatur

1. Vad innebär begreppet demokrati och vad kännetecknar en sådan stat?
Demokrati betyder folkstyre och det kännetecknas av regelbundna politiska val och pluralism (Flera att välja mellan), allmän och lika rösträtt, valhemlighet, fri opinionsbildning (Man får försöka påverka andra att tycka som en själv), majoritetsprincipen (Så vida det inte strider mot mänskliga rättigheter) och rättssäkerhet.
2. Vilka fördelar och nackdelar har demokratiska styrelseskick?
Fördelar:
 - Yttrandefrihet
 - Mänskliga rättigheter
 - makten tillhör folket
Nackdelar:
 - Långsamma beslut

3. Vad är skillnaden mellan direktdemokrati och representativ demokrati?

Direktdemokrati

- Folkomröstningar i stora och små frågor
- Politikerna ser till så att folkets beslut genomförs

Representativ demokrati

- Folket röstar på partier. I partierna finns politiker som representerar väljarna
- Politikerna fattar beslut om frågor med stöd av sin partipolitik. De som har flest röster får bestämma mest.
- Politikernas beslut genomförs

4. Vilka är för- och nackdelarna med direktdemokrati samt representativ demokrati

Representativ demokrati:

- Individen förlorar insynen i beslutstagandet och det blir svårt att förstå vem man ska "skylla" på när fel beslut tas.
- Trögt system leder också till att politiken blir långsam och allt tar mycket längre tid → kan hamna efter i utvecklingen.

Fördelar:

- Individen behöver inte vara lika insatt i massor av olika frågor
- Trögt system gör så att inga alltför förhastade beslut tas och de som väl tas är genomtänkta och representerar folkets verkliga vilja

Nackdelar:

Direkt demokrati

Nackdelar:

- Bidrar till förhöjd valtrötthet vilket gör att färre röstar vilket i sin tur leder till att en stor del av folkets röster inte hörs.
- Ställer mycket högre krav på individen att hålla koll på allt som händer för att kunna rösta ärligt och för det som är mest lönsamt.

Fördelar:

- Folketsröst gäller som beslutstagare
- Folket får direkt inflytande över politiken och är där men på ett sätt "mer demokratiskt"

5. Vad innebär begreppet diktatur och vad kännetecknar en sådan stat?

En diktatur innebär att en person eller inte mindre grupp styr över ett land utan folkligt inflytande. Några kännetecken för en diktatur är: Envälde/enpartivälde, Begränsad rösträtt, Kontroll och övervakning av röstning, Ej fri opinionsbildning, Censur och kontroll över massmedier, Kontroll över rättsapparaten

6. Vilka fördelar respektive nackdelar har diktatoriska styrelseskick?

Fördelar:

- Snabba tydliga beslut
- ansvarsutkräbände - vem bestämmer?
- Enande - folkgemenskap
- diktatorn har möjligheter att göra folket nöjda

Nackdelar:

- Ingen folkvald ledare
- Ingen allmän rösträtt
- Ofta censur och överdrivet höga straff
- Inget krav att följa mänskliga rättigheter
- Oftast ingen yttrande- och tryckfrihet

7. Vad är maktmedel för något?

Olika sätt att få folket att göra saker såsom militär eller ekonomisk makt.

8. Ge exempel på olika maktmedel och vilka som är vanligast i en demokrati respektive i en diktatur?

Polis, rättsväsende

Exempel på maktmedel:

Lagstiftning: Stiftande av lagar för att reglera samhällsordningen.

- Militär och polis: Används för att upprätthålla lag och ordning eller skydda staten.
- Propaganda och censur: Kontroll och spridning av information.
- Ekonomiska verktyg: Sanktioner, bidrag eller subventioner kan användas för att styra ekonomiska resurser.

I demokrati:

- Vanligast är lagstiftning och rättssäkerhet, där lagarna efterlevs och alla är lika inför lagen.
- Polis och militär används men regleras strikt för att inte missbrukas.
- Medias frihet och yttrandefrihet är viktiga, och censur förekommer sällan.

I diktatur:

- Propaganda och censur är centrala maktmedel för att kontrollera information.
- Militär och polis används ofta för att slå ned på opposition och tysta kritiker.

- Lagstiftning används för att säkerställa regimens makt och straffa oliktankande.

9. Vad är påverkansmöjligheter? Vilka är det som har sådana?

Påverkansmöjligheter är möjligheten att påverka och förändra andras beslut. Politiker, medier, högt uppsatta - folkvalda, lobbyister osv.

10. Vilka påverkansmöjligheter är vanligast i en demokrati respektive i en diktatur?

I demokrati:

- Rösträtt i val.
- Delta i politiska partier eller medborgarorganisationer.
- Yttrandefrihet och möjlighet att påverka genom media, demonstrationer och protester.
- Lobbyverksamhet där intressegrupper kan påverka politiken.

I diktatur:

- Begränsade påverkansmöjligheter: Medborgare har ofta ingen möjlighet att påverka genom fria val eller yttrandefrihet.
- Eventuella protester och motståndsrörelser riskerar att bemötas med våld eller repressalier.

Politiska system

Sveriges statsskick

1. Vilka är de fyra grundlagarna?

Tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen, successionsordningen och regeringsformen.

2. Vad krävs för att ändra en grundlag?

Det krävs två majoritetsbeslut med riksdagsval emellan för att ändra dem på något sätt.

3. Vilka är de fem grundläggande principerna för det svenska styrelsesättet, enligt Regeringsformen?

Regeringsformen slår fast fem grundläggande principer för det svenska styrelsesättet:

- Demokratin
- Det representativa statsskicket, det vill säga att riksdagen representerar det svenska folket i andelar.
- Parlamentarism, det vill säga att regeringen ska vara ansvarig inför riksdagen.
- Det kommunala självstyrelsen, det vill säga att kommunerna och regionerna har rätt att sköta sina egna angelägenheter utan inblandning från staten.
- Den lagbundna maktutövningen, dvs domstolar och myndigheter beslutar utefter tidigare antagna lagar.

4. Vad innebär offentlighetsprincipen, kortfattat?

Alla handlingar som förvaras hos myndigheter ska finnas tillgängliga för allmänheten. Det innefattar även information som finns lagrad på databaser. Det finns dock undantag kring handlingar gällande statssäkerhet eller en enskild individs integritet i och med att dessa kan hemlighetsstämplas enligt sekretesslagen.

5. Vilka är riksdagens huvudsakliga uppgifter?

Riksdagen har ensam lagstiftningsmakt i Sverige så att en av deras huvuduppgifter är att stifta lagar. En annan huvuduppgift är att besluta om statens budget, hur pengarna ska fördelas över utgifter för nästkommande år. Ett förslag läggs fram av regeringen men budgeten röstas igenom av riksdagen. Den sista huvuduppgiften är kontrollmakten vilket är ett verktyg för att riksdagen ska kunna hålla kontroll på regeringen.

6. Förklara kortfattat hur valet av statsminister går till

Valet av statsministern startar med att folket röstar i valet, därefter väljer talmannen ut ett förslag till en statsminister som han tror har bäst möjligheter att bilda en regering. Sedan är det upp till riksdagen att rösta och om inte majoriteten röstar emot så får statsministern bilda regering.

7. Vad innebär parlamentarism?

Parlamentarism är ett statsskick med en folkvald församling i form av ett parlament (riksdag) som utses genom allmänna och regelbundna val. Parlamentet har den övergripande lagstiftande beslutsrätten över styret. Men landet styrs av en regering som utses av parlamentet efter varje val (riksdagsval)

8. Vilka "verktyg" har riksdagen för att kontrollera regeringen?

Ett av dessa verktyg är misstroendeförklaring, vilket innebär att en ledarmot i riksdagen eller ett parti säger att de inte har förtroende för någon eller några i regeringen och om detta sker mot en enskild minister och majoriteten röstar emot måste ministern avgå men om samma sak händer för statsministern så måste hela regeringen avgå.

Ett annat av dessa är konstitutionsutskottet och deras uppgift är att kontrollera så att regeringen följer alla lagar och riksdagsbeslut.

Det sista verktyget som riksdagen har för att kontrollera regeringen är interpellationer. Dessa innebär att en ledarmot eller flera i riksdagen vill ställa frågor till en minister om vad den gör eller kommer att göra inom ett visst ärende. Då måste ministern komma till riksdagen och stå till svars.

9. Förklara kort hur riksdagens lagstiftningsmakt och finansmakt ser ut

Riksdagen stiftar ensam alla lagar. Lagarna kommer oftast från början från regeringen och kallas då för propositioner. Men förslagen kan även från ledarmöter i riksdagen och då kallas de för motioner. Riksdagen röstar om mellan 50 och 100 lagar varje år som sedan publiceras i Svensk författarsamling (SFS). Alla lagar som beslutas måste följa EU-lagstiftning och inte gå emot grundlagarna och just att de inte ska gå emot grundlagarna kontrolleras av lagrådet som kan kallas in av regeringen vilket oftast är fallet men även av riksdagsutskott. Lagrådet består av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen.

Riksdagen har också i uppgift att besluta om statens utgifter och inkomster. Regeringen lämnar in sin budgetproposition med förslag om statens inkomster och utgifter inför nästa budgetår senast den 20e september. Detta förslag skickas, remitteras, sedan till riksdagens utskott vilket även de motioner från riksdagsledarmöter som tillkommer inom 15 dagar efter budgetpropositionens avlämnande.

10. Hur fördelas platserna i utskotten?

Platserna i utskotten fördelas proportionellt i förhållande till antalet platser partiet har i riksdagen. Det finns 17 platser i varje utskott och varje plats har en suppleant. Det vanligaste är att alla ledarmöter har en ordinarie plats i ett utskott och en ytterligare suppleantplats.

11. Hur väljs de 349 ledamöterna i riksdagen?

Riksdagens 349 ledarmöter väljs genom proportionell valmetod, vilket innebär att om ett parti får 14% av rösterna i valet får det även 14% av platserna i riksdagen, mandat. Ett parti behöver dock få 4% av rösterna för att ta sig in i riksdagen och komma över fyraprocentsspärren eller 12% i en valkrets. 310 av riksdagens mandat är fasta mandat som fördelas mellan de 29 valkretsarna. Valmyndigheterna räknar ut antalet fasta mandat inför varje val där varje valkrets får det antal fasta mandat som är proportionellt mot dess befolkning. Resterande 39 mandat är utfyllningsmandat som är till för att valet ska bli så proportionerligt som möjligt.

12. Vad innebär det att regeringen "styr riket"?

Regeringens styrande makt innebär att de tar initiativ inom politiken och ser till att riksdagens beslut verkställs. Regeringens medlemmar, ministrarna, har stora möjligheter att påverka politiken men statsministern och regeringen måste hela tiden ha med sig riksdagen. Parlamentarismen i Sverige innebär ju att regeringen är beroende av riksdagen.

13. Hur tillsätts regeringen?

När en ny regering ska bildas så börjar processen med att talmannen tillsätter en statsminister som sedan måste godkännas av riksdagen. En godkänd statsminister har enligt regeringsformen därefter rätt att tillsätta resterande statsråd.

14. Vilka olika typer av regeringar finns det och vad är kännetecknande för dessa?

- En enpartiregering innehåller endast ett parti i form av alla statsråd och regeringsbildningen är en intern angelägenhet för partiet och statsministern.
- En koalitionsregering är en regering som består av minst två partier
- Både enpartiregeringar och koalitionsregeringar kan vara både majoritetsregeringar och minoritetsregeringar och detta handlar om ifall regeringen har majoritet i riksdagen eller inte.

15. Hur ser regeringens makt ut enligt regeringsformen?

- Regeringen lämnar budgetförslag till riksdagen vid namn budgetpropositioner
- Regeringen lämnar in lagförslag i form av propositioner till riksdagen.
- Regeringen utfärdar förordningar eller tillämpningsföreskrifter som talar om hur lagarna ska tillämpas och tolkas. Dessa förordningar måste hålla sig till lagen som stiftas av riksdagen.
- Regeringen har huvudansvaret för utrikespolitiken och kan på egenhand skriva på internationella överenskommelser så länge de inte inskränker riksdagens makt. Oftast vill man uppnå enighet inom riksdagen när det kommer till utrikespolitiken och därför finns

utrikesnämnden som består av talmannen, nio riksdagsledarmöter och statschefen som ordförande. Utrikesnämnden finns för att samråda med regeringen och ska höras innan regeringen gör några stora utrikespolitiska beslut.

- Regeringen leder militären och försvarsmakten och får besluta om att sätta in väpnade styrkor, i frågor om hot mot landet. Dock måste riksdagen blandas in på frågor gällande att skicka svenska trupper till andra länder.
- Regeringen styr statsförvaltningen och ser till att lagar som beslutats i riksdagen genomförs.
- Regeringen får bevilja nåd för en brottsling så att he slipper straff, sk. benådning.
- Regeringen beslutar om en utredning, kommité ska utreda en viss fråga. Regeringen ger även direktiv kring vad som ska utredas och anger vissa grundförutsättningar för utredningen. dessa är oftast enmansutredningar där en högt uppdatt tjänsteman utreder men i vissa fall sker parlamentariska utredningar där representanter från partierna och andra organisationer är med.

Utländska politiska system (och lite Sverige på slutet)

1. Vad innebär republik?

En folkvald statschef som ex en president

2. Vad är en unionsstat/federal stat/federation?

En sammanslutning av flera självständiga enheter som ex, stater, delstater och organisationer. Makten är fördelad mellan regioner eller stater och är alltså decentraliserad från att landet endast styrs av staten.

3. USAs politiska system är ett bra exempel på Montesquieus maktodelningsprincip: Förklara hur makten i USA är fördelad

Usas politiska makt är fördelad över 3 olika delar, den lagstiftandemakten, kongressen, den styrande makten, presidenten och den dömande makten, domstolen.

- Kongressen är den lagstiftandemakten som beslutar om lagar och om budgeten. Kongressen är ett tvåkamarsystem som består av folkrepresentanthuset vars representanter väljs om vart annat år och senaten vars senatorer väljs på sex år.
- Den verkställandemakten eller presidenten är statschef, överbefälhavare och premiärminister. Presidenten har vetorätt mot kongressens lagförslag vilket innebär att han kan "blocka" dem men detta vetot kan slås ner om $\frac{2}{3}$ av kongressen röstar mot presidenten. Presidenten kan även styra med exekutiva order eller presidentdekret vilket kringgår kongressens lagstiftningsmakt. Denna order ges till federala myndigheter och gäller tills en federal domstol säger att den går emot konstitutionen. Presidenten kan dock inte besluta själv om lagar, men kan jobba med kongressen för att få fram förslag.
- den dömande makten eller domstolarna le4ds av högsta domstolen som består av 9 domare som utses av den regerande presidenten och sitter på livstid. Högsta domstolen har lagprövningsrätt vilket ger den en stor politisk betydelse. den högsta domstolen prövar delstater i förhållande till konstitutionen vilket även görs med presidentens och kongressens beslut. De löser även tvister mellan delstater och tar upp enskilda fall som reletterar till konstitutionen. De domar som beslutas i Högsta domstolen blir prejudikat och därmed vägledning för domstolar på lägre nivå.

4. Vad innebär tvåkamarsystem och vad är tanken med det?

Ett tvåkammarsystem är ett system med ett parlament som består av två var för sig beslutande församlingar och tanken med tvåkammarsystem är att besluten inte ska bli förhastade men ofta leder tvåkammarsystem till att folkets vilja inte lyser igenom lika starkt.

5. Sverige har ju som bekant ett parlamentariskt system, men vad innebär presidentstyre?
Ett presidentstyre innebär att presidenten är vald enbart av folket, oberoende av parlamente. Presidenten väljer sedan ministrar och rådgivare och bildar regering. Parlamentet har alltså ingen inflytande över vilka som blir ministrar eller rådgivare såvida de inte begår något allvarligt brott. I stater med presidentstyre så är presidenten då både statschef och regeringschef.
6. Vad innebär majoritetsval i flermansvalkretsar och hur ser detta ut i presidentvalet i USA?
Majoritetsval i flermansvalkretsar är alltså att man kan rösta på flera olika kandidater men att den som vinner tar hem alla mandat eller i USA:s fall elektorer. I USA så röstar folket på elektorer som är fördelade proportionerligt utifrån delstaternas befolkning. Elektorerna röstar därefter på presidenten och elektorerna tillhör ett visst parti så att om demokraterna vinner i exempelvis Californien så kommer alla 55 elektorer därifrån att rösta på den demokratiska kandidaten. Det finns dock två undantag i Maine och Nebraska som fördelar sina elektorer proportionerligt.
7. Vilka fördelar finns med majoritetsval?
 - En fördel med majoritetsval är att det bildas starka och effektiva regeringar.
 - En annan fördel är att det blir lättare att förstå vem som är den utvalda representanten av folket.
8. I Sverige har vi proportionella val i flermansvalkretsar. Vad innebär det?
Ett proportionellt valsystem bygger på flermansvalkretsar. I flermansvalkretsar konkurrerar de deltagande kandidaterna, som tillhör olika politiska partier om två eller flera mandat. Mandaten fördelas proportionellt mellan partierna utifrån de röster de fått. Dvs om ett parti får 50% av rösterna i en valkrets så får de även 50% av valkretsens mandat.
9. Vilka är för- och nackdelarna med proportionella val?
Nackdelar:
 - Svårt att veta vem som är ”din” representant - otydlig ansvarsutkrävning.
 - Mindre effektiva regeringar (minoritetsregeringar/koalitionsregeringar eller ännu värre koalitionsregering i minoritetsregeringar) vid svåra parlamentariska lägen
Fördelar:
 - Alla röster spelar roll (så länge de läggs på ett parti som får 4%, i Sverige),
 - lättare för väljaren att få göra sin röst hörd. Det blir meningsfullt att delta i val.
 - Ökad pluralism = fler alternativ för väljarna
 - Små partier får representation.

Diskutera för- och nackdelar (tänk demokratiska för- och nackdelar) med de olika politiska systemen och valsystemen

Försök att på högst fem minuter förklara för din bänkgranne hur Sverige styrs. Följande ord måste finnas med:

konstitutionell monarki
allmänna val
proportionella val
partier
riksdag
enhetsstat
talman
statsminister
regering
parlamentarism
proposition
omröstning
lag
folksuveränitetsprincipen

verkställer

4. Försök att på högst 5 minuter förklara för din bänkgranne hur USA styrs. Följande ord måste finnas med:

republik
allmänna val
majoritetsval
presidentkandidater
representanter i representanthuset
kandidater till senaten
federation
regering
senaten
maktdelningsprincip/maktdelningslära
president
kongress
högsta domstol
veto
presidentstyre
presidentorder

5. Repetera för -och nackdelar med de olika systemen utifrån de fetmarkerade begreppen i uppgift 2 och 3

https://docs.google.com/document/d/1_cgGkV_5QdXjHMbRM_IJ0wQho8f1IgraUzqguBy5c70/edit

1. Försök att på högst fem minuter förklara för din bänkgranne hur Sverige styrs. Följande ord måste finnas med:

- a) **konstitutionell monarki**

- a) allmänna val
- b) proportionella val**
- c) partier
- d) riksdag
- e) enhetsstat**
- f) talman
- g) statsminister
- h) regering
- i) parlamentarism**
- j) proposition
- k) omröstning
- l) lag
- m) folksuveränitetsprincipen**
- n) verkställer

4. Försök att på högst 5 minuter förklara för din bänkgranne hur USA styrs. Följande ord måste finnas med:

- a) republik**
- a) allmänna val
- b) majoritetsval**
- c) presidentkandidater
- d) representanter i representanthuset
- e) kandidater till senaten
- f) federation**
- g) regering
- h) senaten
- i) maktdelningsprincip/maktdelningslära**
- j) president
- k) kongress
- l) högsta domstol
- m) veto
- n) presidentstyre**
- o) presidentorder

5. Repetera **för -och nackdelar** med de olika systemen utifrån de **fetmarkerade** begreppen i uppgift 2 och 3

https://docs.google.com/document/d/1_cgGkV_5QdXjHMbRM_IJ0wQho8f1IgraUzqguBy5c70/edit